

Latvijas bibliotēkas un ilgtspējīgas attīstības mērķi (2017–2021)

Materiāls sagatavots kā pamats Latvijas Bibliotēku portāla www.biblioteka.lv sadaļai “Latvijas bibliotēkas un ilgtspējīgas attīstības mērķi”. Kad sadaļa tiks izveidota, tā tiks pilnveidota un attīstīta, un ikviens būs aicināts līdzdarboties sadaļas satura uzlabošanā – iesniedzot informāciju par savām veiktajām aktivitātēm, iesakot noderīgus informācijas resursus u. tml.

Materiāla saturā iekļauts īss ieskats par to, kas ir ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM) un kādēļ tie ir tik svarīgi, raksturota Latvijas virzība IAM īstenošanā, kā arī aprakstīts bibliotēku ceļš, nozīme un iespējas IAM īstenošanā, īpaši iezīmējot lielāko starptautisko bibliotēku nozares organizāciju sniegumu un ieteikumus. Visplašāko materiāla satura daļu veido apkopojums par Latvijas bibliotēku darbu IAM jomā un bibliotēku pieredzes piemēri konkrētu IAM ietvaros. Materiāla saturā iekļautas hipersaites uz dažādiem noderīgiem informācijas resursiem un publikācijām.

Materiāla sagatavošanā izmantoti pārskata ziņojuma par Latvijas bibliotēkām izdevumi, Latvijas publisko bibliotēku gada pārskati un bibliotēku darbinieku aptauju rezultāti, bibliotēku tīmekļvietnēs un sociālo mediju kontos pieejamā informācija.

Informāciju sagatavoja: Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra speciāliste
Kristīne Deksnē un galvenā bibliotekāre Māra Jēkabsone

Materiālu sagatavoja Latvijas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar Latvijas Bibliotekāru biedrību un
UNESCO Latvijas Nacionālo komisiju

Materiāls sagatavots ar Izglītības un zinātnes ministrijas finansiālu atbalstu pieaugušo izglītības projekta “Bibliotēkas un sabiedrības ilgtspējīga attīstība: mēs būvējam šo pasauli paši” ietvaros

Izglītības un zinātnes
ministrija

Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Bibliotekāru biedrība, UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, 2021

Ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM)

Ilgtspējīgas attīstības jēdziens definēts 1987. gadā Pasaules Vides un attīstības komisijas ziņojumā “Mūsu kopējā nākotne” ([*Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*](#)) un starptautiski tiek lietots kopš 1992. gada ANO konferences Riodežaneiro “Vide un attīstība”, kur tika pieņemts “Rīcības plāns 21. gadsimtam” ([*Agenda 21*](#)). Ilgtspējīgas attīstības pamatideja aicina nodrošināt šodienas vajadzību apmierināšanu, neradot draudus nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanai.

ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus 2015. gadā pieņēma visas ANO dalībvalstis, tas ir kopīgs pasaules miera un labklājības plāns tagadnei un nākotnei. Rezolūcija “[Mūsu pasaules pārveide: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam](#)” jeb “Dienaskārtība 2030” ([*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Agenda2030*](#)) nosaka [17 ilgtspējīgas attīstības mērķus](#) (IAM) un 169 apakšmērķus. To īstenošana ir priekšnoteikums, lai pasaulē mazinātos nabadzība un nevienlīdzība, lai pasaules attīstība būtu cilvēkam un dabai saudzīga un ilgtspējīga. IAM tiek līdzsvaroti trīs dimensijās: ekonomika, sociālie aspekti un vide. IAM turpina Tūkstošgades attīstības mērķu ([*Millenium Development Goals*](#)) uzsākto darbu.

IAM ir aktuāli visām valstīm un sasniedzami tikai kopīgiem spēkiem; vienlaikus daļa no IAM lielā mērā saskan arī ar valstu nacionāla līmeņa izaicinājumiem un mērķiem. Ņemot vērā, ka IAM aptverto tēmu loks ir salīdzinoši plašs, valstis izvēlas tām aktuālākos mērķus, uz ko tās koncentrēsies līdz 2030. gadam, atbilstoši prioritāri sasniedzamajiem mērķiem nacionālā līmenī, tādējādi pielāgojot IAM savām vajadzībām un iekļaujot valsts attīstības plānošanā konkrētajai valstij un sabiedrībai aktuālos IAM. Valstis ar augstākiem attīstības rādītājiem, īstenojot attīstības sadarbību, palīdz sasniegt globālos, visai pasaulei un nākamajām paaudzēm aktuālos mērķus, piemēram, nabadzības mazināšana, izglītības iespēju un veselības aprūpes pieejamība. Dienaskārtība 2030 paredz, ka IAM plānošanā un īstenošanā iesaistās visa sabiedrība, t. sk. iedzīvotāji, uzņēmēji, politiķi, valstu apvienības, ANO un citas institūcijas.

[Ilgtspējīgas attīstības mērķu tīmekļvietne](#)

Uzzini par [Eiropas Ilgtspējīgas attīstības nedēļu](#) (*European Sustainable Development Week, ESDW*)

Latvijas virzība IAM īstenošanā

ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošana sadarbībā ar iesaistītajām pusēm ir izaicinājums un iespēja vienlaikus. Latvijai tā saistīta ar pāreju uz inovatīvāku un ekoeftīvāku ekonomiku, kas sniedz labākas dzīves iespējas Latvijas iedzīvotājiem gan pilsētās, gan laukos.

Vadošā valsts attīstības plānošanas iestāde Latvijā, kas nodrošina vienotu valsts attīstības plānošanu, ir [Pārresoru koordinācijas centrs](#) (PKC). Izvērtējot valsts ilgtermiņa attīstības modeļus, PKC sadarbībā ar Latvijas iedzīvotājiem, ekspertiem un valdību izstrādā augstākos nacionāla līmeņa attīstības plānošanas dokumentus un nodrošina to sasaisti ar valsts un Eiropas Savienības finansējumu, kā arī rūpējas par to īstenošanu.

Nacionālā līmenī galvenais valsts ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments ir [Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam](#) (Latvija2030). Stratēģijas pamatuzstādījumi ir laimīgs cilvēks labklājīgā valstī, ilgtspējīgs un veselīgs dzīvesveids, radoša, iecietīga un toleranta sabiedrība, sadarbībā radīta konkurētspēja un valsts kā ātrspējas partneris.

Lai sasniegtu Latvija2030 ietvertu vīziju, izstrādāts Latvijas Nacionālais attīstības plāns, kas ir galvenais valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā. [Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam](#) (NAP2027) izstrādāts, veicot dziļu [NAP2020 vidusposma rezultātu](#) analīzi, ņemot vērā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam izvirzītos mērķus un 17 ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus. NAP2027 ir apstiprināts Saeimā 2020. gada 2. jūlijā.

Balstoties uz globālajiem un nacionālajiem ilgtspējīgas attīstības plānošanas dokumentiem, tiek izstrādāti reģionālie plānošanas dokumenti.

IAM integrācijai plānošanas sistēmā pastiprinātu uzmanību pievērš [Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisija](#), rīkojot diskusijas ar dažādām iesaistītajām pusēm. Latvija sadarbojas arī ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm IAM pārvaldības un prioritāšu noteikšanā Eiropas Savienības līmenī, savukārt Eiropas Savienības valstis saskaņo savus viedokļus ANO līmenī.

Lai secinātu, kuri ir Latvijai prioritāri ieviešamie ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi un kādā mērā tie tiek īstenoti Latvijā, 2017. gadā tika izstrādāts IAM apakšmērķu kartējums pret esošo valsts politiku. [IAM kartējums](#) ļauj izpētīt rezultātīvos rādītājus un to vērtības, kas parādās NAP2020 un Latvija 2030, kā arī nozaru politikas dokumentos pret visiem 169 apakšmērķiem, kurus izvirza ANO. Tabulā var arī redzēt to, kuros politikas dokumentos ir izvērstā paredzētā rīcība. Šobrīd tiek plānota jauna IAM kartējuma izstrāde.

Vairāk par Latvijas progresu IAM sasniegšanā iespējams izlasīt [Latvijas ziņojumā Apvienoto Nāciju Organizācijai par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu](#) (prezentēts ANO augsta līmeņa politikas forumā Ņujorkā 2018. gada 17. jūlijā).

[Tīmekļvietne, kur izvietota informācija par to, kā Latvija ievieš IAM](#)

Organizācija, kura aktīvi darbojas IAM veicināšanā, ir biedrība “Latvijas platforma attīstības sadarbībai” ([LAPAS](#)). Biedrība dibināta 2004. gada 12. augustā un apvieno organizācijas, kas darbojas vai plāno uzsākt darbību attīstības sadarbības un attīstības izglītības jomā. LAPAS ir īstenojusi sabiedrības informēšanas un izglītošanas projektus, sagatavojusi papildu ziņojumu par IAM ieviešanu Latvijas Nacionālajam brīvprātīgajam ziņojumam ANO, kā arī nodrošinājusi pārstāvniecību Eiropas un globāla mēroga IAM pasākumos.

Pēc LAPAS un biedrības “Izglītības iniciatīvu centrs” iniciatīvas 2019. gada 31. oktobrī tika dibināta [Starpnozaru nacionālā koalīcija](#) ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanai. Koalīcijas mērķis ir atbalstīt IAM iekļaušanu politikas plānošanas dokumentos un ikdienas dienaskārtībā kā lokālā un nacionālā, tā starptautiskā līmenī. Koalīcija ir neformāla sadarbības grupa, kurai pievienoties var ikviens interesents, kas savā jomā darbojas IAM ieviešanā: organizāciju līmenī – valsts un pašvaldību institūcijas, nevalstiskās organizācijas, uzņēmumi; indivīdu līmenī – eksperti un IAM ideju atbalstītāji.

[LAPAS tīmekļvietnē](#) pieejami dažādi informatīvi materiāli par IAM, Latvijas organizāciju un institūciju ilgtspējīgas attīstības stāsti un cita noderīga informācija.

IAM un bibliotēkas

Bibliotēkas atbalsta un veicina ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu ar bibliotēku sniegtajiem pakalpojumiem, veidojot drošu un iekļaujošu vidi un telpu ikvienam, nodrošinot piekļuvi visa veida un saturs informācijas resursiem, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģijām (t. sk. datoriem un internetam), piedaloties sabiedrības izglītošanā, veicot kultūras mantojuma apzināšanu, uzkrāšanu un saglabāšanu, zināšanu pārnesi, lasīšanas un rakstpratības veicināšanu utt.

Kopš 2015. gada bibliotēku lomu ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā aktualizē un akcentē Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija (*International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA*). Daudzi *IFLA* programmas “Starptautiskā bibliotēku interešu aizstāvības programma” (*International Advocacy Program, IAP*) projektu konkursa projekti un semināri ir veltīti tieši darbam ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem. 2017. gada Pasaules bibliotēku un informācijas kongresā (*World Library and Information Congress, WLIC*) tika atklāta *IFLA* Pasaules bibliotēku karte (*Library Map of the World*) – viena no kartes sadaļām ir veltīta ilgtspējīgas attīstības mērķu stāstiem. IAM stāsti parāda, kā bibliotēkas dažādās valstīs dod ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā un darbojas kā partneri vietējo attīstības vajadzību apmierināšanā.

IFLA ir sagatavojusi arī vairākas publikācijas, kas pievērš uzmanību bibliotēku lomai ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā: “[Access and Opportunity for All: How Libraries Contribute to the United Nations 2030 Agenda](#)”, “Libraries and the Sustainable Development Goals: A Storytelling Manual” (pieejams arī latviešu valodā: “[Bibliotēkas un ilgtspējīgas attīstības mērķi: stāstu veidošanas rokasgrāmata](#)”), kā arī Starptautiskās interešu aizstāvības programmas (*International Advocacy Programme, IAP*) ietvaros ir tapušie [izpratnes veicināšanas materiāli](#) no visas pasaules.

Ne tikai *IFLA*, bet arī citas starptautiskās bibliotēku nozares organizācijas pēdējos gados pievērsušas uzmanību ilgtspējīgas attīstības jautājumiem, veicinot bibliotekāru izpratni un sniedzot atbalstu darbā ar IAM. 2019. gada novembrī Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju Eiropas birojs (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, EBLIDA*) publicē [EBLIDA Matricu](#). Tas ir produkts, kuru *EBLIDA* piedāvā Eiropas bibliotēkām, lai palīdzētu tām iesaistīties ilgtspējīgas attīstības programmas “Eiropa 2030” īstenošanā. *EBLIDA* Matrica ir instrumentu kopums, kurā apkopota informācija par:

- Eiropas Savienības instrumentiem, projektu konkursiem un programmām, kas attiecas uz IAM un var būt saistoši bibliotēkām;
- bibliotēku politiku Eiropā, kas veicina IAM sasniegšanu;
- Eiropas struktūrfondu un investīciju fondu (*European Structural and Investment Funds, ESIF*) finansēšanas iespējām 2021.–2027. gadā;
- galvenajiem rādītājiem, kurus Eiropas Savienībā visbiežāk izmanto IAM aktivitāšu rezultātu mērīšanai un vērtēšanai;
- bibliotēku rādītājiem, kas ļauj novērtēt bibliotēku veikspēju un atbilstību IAM rādītājiem.

Lai gan *EBLIDA* Matrica ir paredzēta bibliotēku nozarei, to var izmantot arī citas kultūras iestādes, piemēram, muzeji un arhīvi. Šis rīks noderēs, lai veidotu dziļāku izpratni par ilgtspējīgu attīstību un IAM nozīmīgumu, kā arī par bibliotēku lomu šo mērķu sasniegšanā.

[Vairāk par EBLIDA Matricu](#)

[EBLIDA Matrica](#)

2020. gadā *EBLIDA* ir bijusi īpaši aktīva – publiskoti vairāki dokumenti un organizēti informatīvi vebināri, gan apkopojot Eiropas bibliotēku pieredzi darbā ar IAM, gan pievēršot uzmanību IAM novērtēšanai bibliotēkās.

2020. gada jūnijā nāca klajā pirmais pārskats par Eiropas bibliotēku darbu ar IAM – “Ilgtspējīgas attīstības mērķi un bibliotēkas. Pirmais Eiropas ziņojums” ([Sustainable Development Goals and Libraries. First European Report](#)). Šis ir pirmais mēģinājums Eiropas bibliotēku IAM pieredzi veidot ne tikai kā stāstus, bet arī kā visaptverošu koncepciju, kuru varētu izmantot plašākai un tālejošākai bibliotēku darba iekļaušanai ANO ilgtspējīgas attīstības programmā 2030. gadam. Ziņojumā ietverta 17 Eiropas valstu, t. sk. Latvijas, pieredze un uzsvērtā nepieciešamība Eiropas bibliotēkām noteikt Dienaskārtību 2030 kā pamatu paplašinātai bibliotēkas koncepcijai.

Pateicoties tam, ka Latvijas Nacionālā bibliotēka ir viens no aktīvākajiem *EBLIDA* partneriem IAM jomā, *EBLIDA* ir uzaicinājusi Latvijas Nacionālo bibliotēku apvienot spēkus un kopīgi strādāt pie izdevuma “Second European Report on Sustainable Development and Libraries” sagatavošanas un ziņojuma rezultātu izplatīšanas. Šobrīd ir pieejama [otrā Eiropas ziņojuma par ilgtspējīgas attīstības mērķiem un bibliotēkām sintēze](#), pilns ziņojums tiks pabeigts 2022. gada sākumā.

2020. gada septembrī tika publiskots *EBLIDA* ziņojums “Domāt neiedomājamo. Ilgtspējīgas attīstības mērķiem atbilstoša un no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (2021.–2027.) finansēta Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19 krīzes” ([Think the unthinkable. A post Covid-19 European Library Agenda meeting Sustainable Development Goals and funded through the European Structural and Investment Funds \(2021–2027\)](#)). Ziņojuma mērķis ir palīdzēt Eiropas bibliotēkām atrast piemērotu stratēģiju finansējuma piesaistei un politikas veidošanai saistībā ar IAM – gan par ANO ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam, gan Eiropas normatīvo ietvaru. *EBLIDA* uzskata, ka uz trīs ziņojumā minētajiem pīlāriem – darbs pēc Covid-19, Eiropas strukturālie un investīciju fondi un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi – balstīsies stratēģiska un ilgtspējīga, inovatīva un radoša, iekļaujoša un proaktīva bibliotēku darbība tuvākajā desmitgadē. Ziņojums izmantojams kā instruments, lai plašāk atspoguļotu bibliotēku sociālo, ekonomisko, vides un kultūras politiku, gūtu iedvesmu bibliotēku darba plānošanai un ikdienas darbībai, kā arī izprastu, ka daži notikumi, kuri, iespējams, ir ierobežoti laikā un telpā, tomēr iekļaujas daudz plašākā stratēģijā, kas paver jaunus apvāršņus bibliotēku darbam. Izdevums lasāms arī [latviski](#).

Gan *IFLA*, gan *EBLIDA* ir izveidotas speciālas daba grupas vai sekcijas, kas saistītas ar ilgtspējīgu attīstību, un kopš 2021. gada tajās darbojas arī Latvijas bibliotēku jomas pārstāvji.

- *IFLA* Vides, ilgtspējas un bibliotēku sekcija ([Environment, Sustainability and Libraries, ENSULIB](#)) tika izveidota 2009. gadā *IFLA* Pasaules bibliotēku un informācijas kongresa laikā, kā īpašu interešu grupa. Situācija mainījās 2021. gada sākumā, kad *ENSULIB* ieguva sekcijas statusu ar pastāvīgo komiteju 20 locekļu sastāvā. Pastāvīgā komiteja sāka darbu *IFLA* Pasaules bibliotēku un informācijas kongresā 2021. gada augustā, un tiek prognozēts, ka nākotnē *ENSULIB* daudz aktīvāk darbosies bibliotēku jomā saistībā ar vides un ilgtspējas jautājumiem. Sekcijas mērķis ir mudināt bibliotekārus rīkoties, lai sekmētu savas kopienas un vides ilgtspēju, nodrošināt materiālus par zaļajām bibliotēkām, izcelt zaļo bibliotēku un citu ilgtspējīgu bibliotēku projektus visā pasaulē, rādīt piemēru un piedāvāt diskusiju forumu.
- *EBLIDA* Eiropas bibliotēku un ilgtspējīgas attīstības īstenošanas un novērtēšanas ekspertu grupa ([European Libraries and Sustainable development Implementation and Assessment, ELSIA](#)) izveidota 2020. gada nogalē un nodarbojas ar Dienaskārtības 2030 ieviešanu Eiropas bibliotēkās, vairāk pievēršoties Eiropas politikai IAM jomā, atbilstošas metodoloģijas izveidei un ieviešanai IAM projektu novērtēšanai bibliotēkās, kā arī ESIF finansējuma sasaistei ar bibliotēku nozari. *ELSIA* turpina Eiropas bibliotēku un ilgtspējīgas attīstības novērtējuma (*European Libraries and*

Sustainable development Assessment, ELSA) darba grupas 2019. un 2020. gadā aizsāktos darba virzienus.

2020. gadu *EBLIDA* noslēdza, publicējot Eiropas bibliotēku un ilgtspējīgas attīstības novērtējuma darba grupas (*European Libraries and Sustainable Development Assessment, ELSA*) ziņojumu “Ceļā uz IAM rādītāju ieviešanu Eiropas bibliotēkās” ([*Towards the implementation of SDG Indicators in European Libraries*](#)). Šajā ziņojumā grupas locekļi, kuru uzdevums bija risināt jautājumus saistībā ar IAM darba rezultātu novērtēšanu bibliotēkās, vienlaikus izcēluši gan bibliotēku ietekmes pētījumu izmantošanu bibliotēku vērtēšanā un interešu aizstāvībā, gan ar dažādiem Eiropas valstu piemēriem parādījuši, cik svarīgi ir izmantot atbilstošus IAM rādītājus. Ziņojumā iekļautie piemēri apstiprina secinājumu, ka IAM rādītāji būtu īpaši jāveido un, ja nepieciešams, jāpielāgo bibliotēku nozarei, lai radītu kopīgu atskaites sistēmu uz IAM orientētai bibliotēku politikai un projektiem.

Latvijas bibliotēku darbs IAM jomā

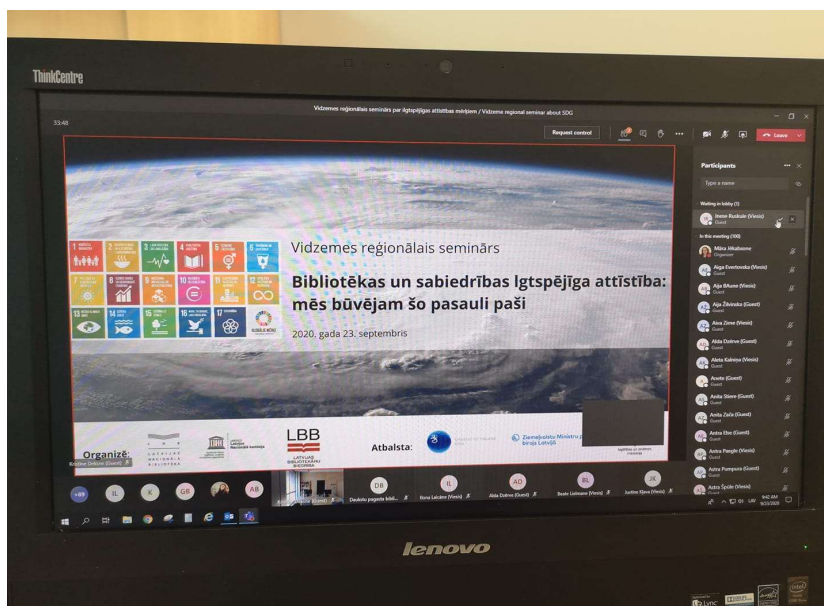
Latvijas bibliotekārājā sabiedrībā par IAM aktīvāk tiek runāts no 2017. gada, kad notika pirmās divas lekcijas-nodarbības par šo tematu vadošajiem nozares speciālistiem. Nodarbībās piedalījās vairāk nekā 100 dalībnieki. Lekcija noslēdzās ar praktisku nodarbību, pārrunājot gan to, ko Latvijas bibliotēkas jau dara, gan to, ko vēl varētu darīt IAM sasniegšanā. Sarunas par IAM bibliotēku nozares pasākumos tika turpinātas arī turpmākajos gados, piemēram, 2018. gada Publisko bibliotēku apaļā galda diskusijās citu pasākuma dienaskārtībā iekļauto jautājumu vidū tika pārrunāta Latvijas publisko bibliotēku loma un veikums ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā. Lai mudinātu nozares speciālistus iedziļināties un palīdzētu saskatīt bibliotēku vietu savas kopienas ilgtspējīgā attīstībā, kopš 2019. gada [Latvijas bibliotēku pārskata ziņojumā](#) ieviesta IAM sadaļa, kurā tiek apkopota un analizēta Latvijas bibliotēku pieredze IAM jomā.

2019. gadā Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Bibliotekāru biedrība un UNESCO Latvijas Nacionālā komisija uzsāka semināru ciklu “Bibliotēkas un sabiedrības ilgtspējīga attīstība: mēs būvējam šo pasauli paši”, kura mērķis bija aktualizēt bibliotēku lomu un iesaisti IAM sasniegšanā, diskutēt par bibliotēku iespējām uzlabot savu kopienu dzīvi, dalīties pieredzes stāstos par aktivitātēm, kas jau tiek realizētas. Semināru cikls tika uzsākts ar [ievadsemināru](#), kas notika 2019. gada 4. aprīlī Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. Ievadseminārā tika sniegts ieskats IAM, kā arī notika pieredzes apmaiņa par bibliotēku īstenotajām aktivitātēm. Seminārs sniedza iespēju gūt gan teorētiskas, gan praktiskas zināšanas, smelties ierosmi kopīgiem projektiem.

Foto no ievadsemināra

Lai veicinātu pēc iespējas plašāku bibliotekāru loka iekļaušanu informācijas un pieredzes apmaiņā par IAM, pēc ievadsemināra tika organizēti četri reģionālie semināri – Zemgalē, Kurzemē, Latgalē un Vidzemē. 2019. gadā notika divi reģionālie semināri: [Zemgales reģionālais seminārs](#) 2. oktobrī Jelgavā un [Kurzemes reģionālais seminārs](#) 12. decembrī Ventspilī. Latgales un Vidzemes reģionālie semināri notika 2020. gadā: [Vidzemes reģionālais seminārs](#) 23. septembrī tiešsaistē un [Latgales reģionālais seminārs](#) 9. oktobrī tiešsaistē. Piesaistot Ziemeļvalstu Ministru padomes biroja Latvijā, Zviedrijas vēstniecības Latvijā, Somijas vēstniecības Latvijā un Norvēģijas vēstniecības Latvijā finansējumu, blakus vietējo bibliotēku pieredzes stāstiem reģionālajos semināros uzstājās vieslektores no Zviedrijas, Somijas un Norvēģijas.

Vidzemes reģionālais seminārs tiešsaistē

- [Ievadsemināra “Bibliotēkas un sabiedrības ilgtspējīga attīstība: mēs būvējam šo pasauli paši” prezentācijas](#)
- Kurzemes reģionālā semināra ieraksts ([1. daļa](#), [2. daļa](#))
- [Vidzemes reģionālā semināra prezentācijas](#)
- [Latgales reģionālā semināra prezentācijas](#)

Semināru ciklu noslēdza vērienīga konference Igaunijas, Latvijas un Lietuvas muzeju un bibliotēku darbiniekiem “[Ilgtspējīgas attīstības mērķu lokalizēšana Baltijas valstu muzejos un bibliotēkās](#)”, kuru 2021. gada 23.–24. septembrī tiešsaistē noskatījās vairāk nekā 1000 skatītāju. Konference piedāvāja vietēja un starptautiska mēroga nozaru ekspertu priekšlasījumus un praktiskas darbības, lai gūtu zināšanas, izmēģinātu noderīgus rīkus un tīklotos ar Baltijas valstu kolēģiem. Konferences tīmekļvietnē atrodami [noderīgi materiāli](#) (konferences secinājumi, video ieraksts, viedokļraksti u. c.).

Konferences “Ilgtspējīgas attīstības mērķu lokalizēšana Baltijas valstu muzejos un bibliotēkās” publicitātes materiāli

Lai noskaidrotu Latvijas bibliotekāru izpratnes līmeni un skatījumu uz savas bibliotēkas lomu un vietu kopienas ilgtspējīgā attīstībā, Latvijas publisko bibliotēku gada pārskatos par darbu 2019. gadā tika lūgts raksturot bibliotēku darbu IAM jomā. Kā norādīja bibliotēkas, tās sniedz ieguldījumu IAM sasniegšanā, galvenokārt nodrošinot brīvu piekļuvi kvalitatīvai informācijai un tehnoloģijām, dokumentējot un saglabājot kultūras mantojumu, organizējot mūžizglītības aktivitātes (kursus, lekcijas, citus pasākumus), veicinot lasītprasmi bērniem un jauniešiem, sekmējot dažādu sabiedrības grupu sociālo iekļaušanos (seniori, sociālā riska grupu iedzīvotāji), aktīvi darbojoties iedzīvotāju medijpratības un informācijpratības uzlabošanā. Arī lielākā daļa akadēmisko un speciālo bibliotēku (83 % – dati no 2020. gada sākumā Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centrā veiktās akadēmisko un speciālo bibliotēku aptaujas rezultātiem) redz sevi kā IAM īstenotājas. Kā bibliotēku aktivitātes, kas visvairāk saistītas ar IAM, tiek minētas: atvērtās zinātnes veicināšana, studentu, mācībspēku un pētnieku informēšana un izglītošana par IAM, ekoloģisku un videi draudzīgu darbinieku un apmeklētāju paradumu veicināšana (atkritumu šķirošana, velonovietne u. tml.). Arī skolu bibliotēkas iesaistās IAM īstenošanā, īpaši no skolām, kas iesaistījušās Ekoskolu (*Eco-Schools*) programmā, taču lielākoties Latvijas skolu bibliotekāri savas aktivitātes nesaista ar IAM.

Latvijas bibliotēku darbs IAM jomā lielākoties notiek trīs galvenajos virzienos: veicinot sabiedrības izpratni par IAM un ilgtspējīgu attīstību kopumā (semināri, lekcijas, izstādes, diskusijas u. c. pasākumi, kuru ietvaros tiek skaidrota ilgtspējīgas attīstības koncepcija un IAM nozīme); organizējot tematiskas aktivitātes viena vai vairāku IAM mērķu progresa sekmēšanai (nodarbības bezdarbniekiem, pasākumi saistībā ar veselību, medijpratības un informācijpratības nodarbības utt.); pievēršot uzmanību pašu bibliotēku atbilstībai IAM (pakalpojumi, vide, ēkas un telpas).

Lielākā daļa IAM aktivitāšu tiek veikta bibliotēku ikdienas darba norišu un budžeta ietvaros. Lai finansētu lielākas un vērienīgākas aktivitātes, tiek rakstīti projekti, piesaistot finansējumu no starptautiskiem, nacionāliem un reģionāliem fondiem. Projektu tematiskais aptvērums ir ļoti plašs, un liela daļa no tiem tieši vai pastarpināti veicina progresu IAM sasniegšanā.

	<p>Pirmais IAM nosaka, ka ikvienam, un jo īpaši nabadzīgajiem un neaizsargātajiem iedzīvotājiem, ir vienlīdzīgas tiesības uz piekļuvi pamatpakalpojumiem un ekonomiskajiem resursiem. Bibliotēkas veicina šī mērķa sasniegšanu, sniedzot konsultācijas darba meklēšanā, mācot bezdarbniekus, palīdzot uzrakstīt CV, sagatavoties darba intervijām utt.</p> <p>Rīgas Centrālajā bibliotēkā darbojas ārējās apkalpošanas punkts Rīgas patversmes Dienas centrā, sniedzot atbalstu un nodrošinot bibliotekāros un informācijas pakalpojumus bezpajumtniekiem un citām maznodrošinātajām personām.</p> <p>Vairākas Latvijas bibliotēkas (Latvijas Nacionāla bibliotēka, Rēzeknes Centrālā bibliotēka u. c.) ir iesaistījušās Eiropas Sociālā fonda (ESF) projektā “Atbalsts bezdarbnieku izglītībai”, nodrošinot bibliotekāra iemaņu apgūšanu.</p> <p>Bibliotēkas darbojas kā partneri projektā “Skolēnu vasaras nodarbinātība” (Olaines novada Gaismu bibliotēka, Džūkstes pagasta 2. bibliotēka, Limbažu Galvenā bibliotēka).</p>
---	---

2 NOVĒRSTS BADS
UN ILGTSPĒJĪGA
LAUKSAIMNIECĪBA

Vairākās Latvijas bibliotēkās ir pieejamas sēkļu bibliotēkas. Kopš 2019. gada Jelgavas pilsētas bibliotēkā izvietota puķu un dārzeņu sēkļu bibliotēka, kurā ikviens bibliotēkas apmeklētājs var padalīties ar savā dārzā izaudzētu dārzeņu vai puķu sēklām. Dalība sēkļu bibliotēkā ir lielisks veids, kā, no vienas puses, neļaut sēklām iet zudībā un izplatīt tās, un, no otras puses, iegūt sēklas bez maksas, vairojot iespēju izaudzēt dārzeņus un ziedus pašiem.

Foto no Jelgavas pilsētas bibliotēkas tīmekļvietnes

Zemītes pagasta bibliotēka iesaistījusi Kandavas novada iespēju fonda un Borisa un Ināras Teterevu fonda projektu programmā [“Pats savam saimes galdam”](#). Programmas mērķis – dot iespēju grūtībās nonākušiem cilvēkiem pašu rokām veikt dārzkopības darbus pārtikas sagādāšanai savas saimes galdam.

3 LABA VESELĪBA UN
LABKLĀJĪBA

Bibliotēku aktivitātes veselīga dzīvesveida popularizēšanā un veselības veicināšanas pakalpojumu sniegšanā ir ļoti izplatītas Latvijas publiskajās bibliotēkās. Tiek organizēti izglītojoši pasākumi par veselīgu dzīvesveidu, veselības uzlabošanu un lietpratīgu veselības pakalpojumu izmantošanu, bibliotēkās notiek vingrošanas, nūjošanas, meditācijas nodarbības, bibliotēkas organizē pārgājienus, velobraucienus utt.

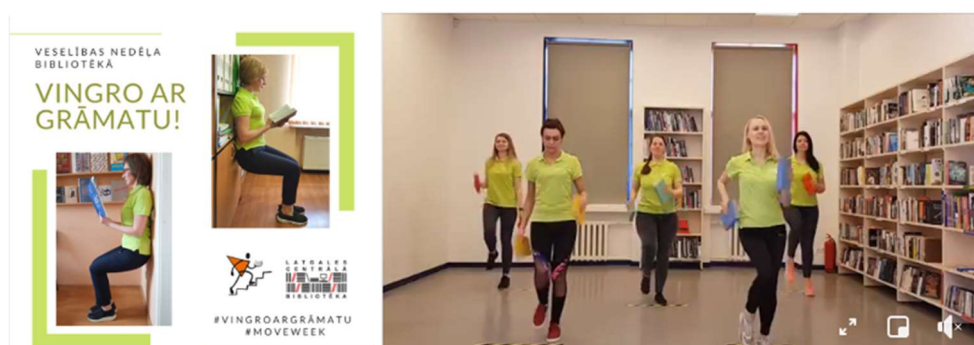
Sadarbībā ar Nacionālo veselības dienestu bibliotēkas regulāri organizē izglītojošas lekcijas par “E-veselība” portāla lietošanu un tajā pieejamajiem veselības jomas e-pakalpojumiem (Rīgas Centrālā bibliotēka, Salaspils novada bibliotēka, Jelgavas pilsētas bibliotēka, Smiltenes novada bibliotēka, Latgales Centrālā bibliotēka u. c.).

Kopš 2006. gada Bērnu klīniskajā universitātes slimnīcā atrodas Rīgas Centrālās bibliotēkas ārējais apkalpošanas punkts “Saulaino dienu bibliotēka”. Bibliotēkas pakalpojumus var izmantot gan bērni, kuriem slimnīcā jāuzturas ilgu laiku, gan tie, kas slimnīcu apmeklē atsevišķu procedūru veikšanai.

Nīcgales pagasta tautas bibliotēkā izveidojusies vēža skarto cilvēku savstarpējās palīdzības kopa, kurā iesaistījušies arī veselie ģimenes locekļi, lai saņemtu

zinātniski apstiprinātu, objektīvu informāciju par veselīgu dzīvesveidu, psiholoģisko palīdzību un dalītos pieredzē.

Latgales Centrālā bibliotēka regulāri organizē aktivitātes, kas sasaucas ar trešo IAM – gan izglītojošu bezmaksas pasākumu ciklu “Veselības ABC”, gan lekcijas par elektronisko darbnespējas lapu un zāļu recepšu apriti u. c. 2020. gadā tika noorganizēta akcija “Veselības nedēļa. Vingro ar grāmatu”. Nedēļas garumā ik dienu bibliotēkas “Facebook” kontā tika publicēts ieraksts ar kādu vienkāršu vingrojumu, kuru var izpildīt mājās vai darba vietā, ievērojot sociālo distanci un lasot. Ar katru vingrojumu tika izaicinātas arī citas bibliotēkas sekot šim paraugam. Akcijā iesaistījās ne tikai bibliotekāri, bet arī lasītāji un citi grāmatmīļi. Veselības nedēļas noslēgumā Latgales Centrālās bibliotēkas bibliotekāri vienojās kopīgā rīta vingrošanā ar grāmatām, kas tika nofilmēta un ievietota bibliotēkas “Facebook” kontā, kļūstot par otru populārāko ierakstu pārskata gadā – 7,7 tūkstoši sasniegtās auditorijas.

Latgales Centrālās bibliotēkas akcija “Veselības nedēļa. Vingro ar grāmatu”

Strenču bibliotēka regulāri organizē vingrošanas un nūjošanas aktivitātes. 2020. gadā projekta “Esi vesels Strenču novadā” ietvaros tas tika darīts pat attālināti – vingrošanas nodarbības tika organizētas, izmantojot platformu “Zoom” (pirms tam bibliotekāre projekta dalībniekus individuāli apmācīja darboties ar platformu).

Pēc iedzīvotāju aptaujas atklājās, ka nūjošana ir iecienīta arī Ambeļu pagastā. 2020. gadā projektā “Bibliosports” Ambeļu pagasta bibliotēka iegādājās septiņus nūju pārus un sagatavoja atbilstošus informatīvos materiālus. Bibliotēka piedāvā ne tikai literatūru par sportu, bet arī iespēju izmantot nūjas un sākt nodarboties ar sportu. Kopīgajai interesei apvienojot vairākus interesentus, sākotnēji izveidojās sešu cilvēku liela nūjotāju grupa, kuras ietvaros katrs nūjošanas sporta piekritējs var atrast sev kompāniju noteiktas distances pārvarēšanai. Projektu atbalstīja daudzi kopienas iedzīvotāji, un gada laikā pakāpeniski tajā iesaistījās aizvien lielāks cilvēku skaits. It sevišķi šis sporta veids kļuvis aktuāls Covid-19 izraisītās ārkārtas situācijas laikā, jo cilvēki pievērs lielāku uzmanību veselības nostiprināšanai. Gada laikā ar šo projektu iepazīnās 85 cilvēki, un tas piesaistīja visu vecumgrupu uzmanību un interesi. Projektu plānots turpināt, iegādājoties daudzveidīgu sporta inventāru, lai aktīvam dzīvesveidam piesaistītu aizvien vairāk cilvēku.

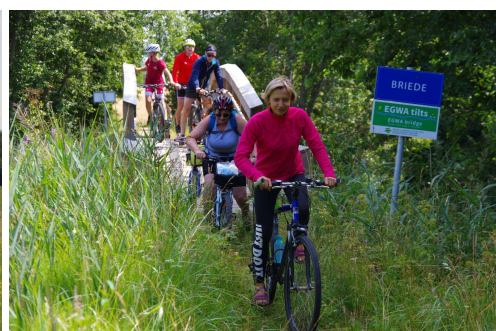
Ambeļu bibliotēkas nūjotāji

Trešais IAM ietver aktivitātes, kas saistītas ne tikai ar iedzīvotāju fizisko, bet arī emocionālo labklājību. Šajā kontekstā īpaša uzmanība jāpievērš senioru dzīves kvalitātei.

Druvienas pagasta bibliotēka regulāri organizē aktivitātes ar mērķi uzlabot dzīves kvalitāti pensijas vecuma iedzīvotājiem. Ir notikušas tikšanās ar rakstniekiem (Ingunu Baueri, Ingu Žoludi), floristikas un kulinārijas nodarbības, Dzejas dienas. Senioriem jārada iespēja komunicēt vienam ar otru un darboties kopā, un bibliotēka ir vieta, kur tas ir iespējams.

Latvijas bibliotēkās var atrast daudz piemēru aktivitātēm, kas veicina kopienas un sabiedrības veselību un labklājību:

- ārstnieciskās vingrošanas kopa Jērcēnu pagasta bibliotēkā;
- Gulbenes novada bibliotēkas izzinošie pārgājieni un velobraucieni, kas vienlaikus ir gan fiziska, gan izzinoša un piederību veicinoša aktivitāte;
- meditācijas nodarbības Latvijas Nacionālajā bibliotēkā;
- lekcijas un sportiskas aktivitātes Latvijas Veselības nedēļas un Eiropas Sporta nedēļas ietvaros (Ventspils bibliotēka);
- Valkas novada centrālās bibliotēkas iesaiste Veselības ministrijas informatīvajā kampaņā “Viss ir Norm.a”, kuras mērķis ir uzlabot iedzīvotāju zināšanas, prasmes un iesaistīšanos savas un līdzcilvēku psihoemocionālās labklājības veicināšanā un mazināt stigmatu, kas saistās ar psihisko veselību.

Gulbenes novada bibliotēkas izzinošais pārgājiens un velobrauciens

Ceturtais IAM ir viens no mērķiem, kur bibliotēkas visskaidrāk redz savu lomu un iespējas veicināt progresu. Ar šo virzienu strādā visu veidu bibliotēkas – skolu, akadēmiskās, publiskās, speciālās, sniedzot atbalstu mācību un studiju procesā, veicinot informācijpratību, medijpratību un mūžizglītību.

Latvijas publiskās un skolu bibliotēkas organizē lokālas lasīšanas veicināšanas aktivitātes, kā arī aktīvi iesaistās dažādās reģionāla un nacionāla līmeņa lasīšanas veicināšanas programmās. Vērienīgākā lasīšanas veicināšanas programma Latvijā, kas darbojas kopš 2001. gada, ir “[Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija](#)”. Tā ir Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas finansēta Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bērnu literatūras centra iniciatīva, ko raksturo visplašākais aptvērums. Programma tiek īstenota ikvienā Latvijas novadā, un kopš 2007. gada tā ir pieejama arī ārpus Latvijas robežām. Katrai vecuma grupai ieteiktās grāmatas lasa un vērtē gan bērni, gan jaunieši, un no 2012. gada – arī pieaugušie. Tādējādi, rādot priekšzīmi bērniem, par žūrijas ekspertiem kļuvuši daudzi vecāki, vecvecāki un skolotāji. Kopš pirmsākumiem, kad programmā piedalījās ap 100 dalībnieku, tā piesaistījusi lasītāju tūkstošus – pēdējos gados programmā piedalās no 17 līdz 20 tūkstošiem dalībnieku gadā. Programmas mērķis ir veicināt lasītprasmi un interesi par grāmatām, sekmēt augstvērtīgas literatūras izplatību.

Foto no “Bērnu, jauniešu un vecāku žūrijas” ikgadējā noslēguma pasākuma – Lielajiem lasīšanas svētkiem – Latvijas Nacionālajā bibliotēkā

Bibliotēkas organizē lekcijas, mācību nodarbības, neformālās izglītības programmas par visdažādākajām tēmām. Vairākās bibliotēkās izveidoti reģionālie mācību centri, kuri izstrādā mācību piedāvājumu. Piemēram, Gulbenes novada bibliotēkas Reģionālais mācību centrs piedāvā piecas licencētas bezmaksas mācību programmas, kuras iespējams apgūt Gulbenes novada bibliotēkā: “Novadpētniecība”, “Datora un interneta lietošanas prasmes”, “E-pakalpojumi un e-komercijas iespējas”, “Elektroniskie resursi un informācijas meklēšana”, “Medijpratība”.

2019. gadā Gulbenes novada pašvaldības projektā “Globālie mērķi vietējā kopienā”, kurā iesaistījās arī Gulbenes novada bibliotēka, tika izveidots globālo resursu materiālu krājums “[Globālā bibliotēka](#)”, apkopojot materiālus par ilgtspējīgu dzīvesveidu, metodiskus materiālus pedagogiem, zaļos ceļvežus ģimenēm, skolēnu zinātniski pētnieciskos darbus, spēles u. tml.

Valmieras bibliotēka sadarbībā ar Valmieras pašvaldību izveidojusi un Valmieras izglītības pārvaldē licencējusi divas pieaugušo neformālās izglītības programmas:

“[Līdzsvarota dzīve: vide, cilvēks, sabiedrība](#)” un “[Līdzsvarota dzīve 2: vide, cilvēks, sabiedrība](#)”. Piecu nodarbību garumā kursa apmeklētājiem ir iespējams uzzināt par vides un sabiedrības attīstību, izprast šo procesu kopsakarības un ietekmi. Kurša mērķis ir celt iedzīvotāju izpratni par sabiedrības un vides ilgtspējas problēmām, to risinājumiem un iedvesmot ikdienas paradumu maiņai atbilstoši IAM. Interesenti var apmeklēt gan atsevišķas nodarbības, gan visu kursu kopumā.

2019. gada rudenī Jelgavas Pilsētas bibliotēka uzsāka īstenot Ziemeļu Ministru padomes izglītības un pētniecības mobilitātes programmas Nordplus projektu “Pieaugušo informācijpratības veicināšana – Islandes bibliotēku pieredze”. Projekta mērķis ir iegūt jaunas zināšanas un prasmes par Islandes publisko bibliotēku informācijpratības pakalpojumiem un izglītojošajām aktivitātēm pieaugušo mērķauditorijai. Projekta rezultātā plānots attīstīt Jelgavas pilsētas bibliotēkas darbu ar dažādām mērķauditorijām, iegūt jaunas zināšanas, pieredzi un prasmes par ārvalstu bibliotēku pakalpojumiem informācijpratības veicināšanā.

Mālpils novada bibliotēka turpina 2019. gadā uzsāktā *Erasmus+* programmas projekta “Kultūras mantojuma loma un iespējas starppaaudžu izglītībā” īstenošanu. Projekts turpināsies līdz 2022. gada 31. augustam, un tā mērķis ir iepazīt visu partnervalstu kultūras mantojuma sabiedriskās un izglītojošās vērtības un to saglabāšanas un turpmākas izmantošanas iespējas senioru izglītībā. Visi projekta partneri, veicot nelielus pētījumus, materiālu apkopošanu un prezentēšanu izstādēs, piedaloties radošās praktiskajās darbnīcās par šīm tēmām, mācību ekskursijās un citos pasākumos, kopīgi īsteno aktivitātes, lai attīstītu un iepazītu dabas, kulināro, amatniecības un lauksaimnieciskais mantojums.

Paaudžu sadarbība un kultūras mantojuma godināšana Mālpilī

2020. gadā Gulbenes novada bibliotēka projekta “Mana kopiena 2020” (*My Community 2020*) ietvaros novada iedzīvotājiem rīkoja mācības “Iepazīsti novada kultūrvēsturi: klausies, stāsti un radi stāstus”. Projekta mērķis: izzināt kultūras

mantojumu un pilnveidot savas digitālās prasmes; 15 dalībnieki 6 nodarbību laikā papildināja savas zināšanas vietējās kultūrvēstures jomā, apguva prasmes, kā gatavoties intervijai un intervēt cilvēkus, kā radīt un stāstīt stāstus, mācījās izveidot īsu video stāstu, iepazīnās ar Vidzemes televīzijas darbu klātienē un guva ieskatu medijpratībā. Projekta ietvaros tapa 16 [video īsfilmas](#) (ap 2 minūtes garas), kurās atspoguļots novada iedzīvotāju redzējums, domas un sajūtas par sev nozīmīgām tēmām saistībā ar novada kultūrvēsturi. Filmas veltītas Gulbenes novada vietām, personībām, vēsturei un kultūras aktivitātēm. Filmu formāts ļoti labi atbilst video izmantošanai sociālajos medijos. Projekts realizēts *Erasmus+* stratēģiskās partnerības pieaugušo izglītības programmas ietvaros.

5 DZIMUMU
LĪDZTIESĪBA

Lai gan piektais IAM nav virziens, ar kuru primāri strādā Latvijas bibliotēkas, pēdējos gados dzimumu līdztiesības jautājumi tiek aktualizēti arvien vairāk – lielākoties organizējot izglītojošas un informatīvas aktivitātes.

Viena no Latgales Centrālās bibliotēkas veiksmīgākajām aktivitātēm 2020. gadā bija seminārs skolotājiem un bibliotekāriem par dzimumu līdztiesību “Indivīda loma mūsdienu pasaulē: stereotipi un perspektīvas” ar Zviedrijas un Latvijas lektoru piedalīšanos. Zviedrijas lektore Johanna Lundina (uzņēmuma “Equalate AB” dibinātāja un izpilddirektore) iepazīstināja ar Zviedrijas politiku dzimumu līdztiesības nodrošināšanā un dalījās pieredzē, kā par līdzvērtīgu tiesību, atbildības un resursu pieejamības jautājumiem tiek runāts Zviedrijas skolās. Savukārt Latvijas sieviešu tiesību aizstāvības centra “Marta” jaunatnes programmu vadītājas Madaras Mazjānes darbnīcā “Kas ir dzimumu līdztiesība un ko tā ēd?” semināra dalībniekiem bija iespēja smelties idejas, kā ar bērniem un jauniešiem runāt par dzimumu līdztiesību, lai palīdzētu veidot cieņā un līdzvērtībā balstītas attiecības ar sevi un apkārtējiem.

Lai pievērstu meitenes IT un veicinātu dzimumu līdztiesību IT un programmēšanas jomā, Ogres Centrālā bibliotēka sadarbībā ar biedrību “Izglītības, kultūras un sporta attīstībai” iniciatīvas “Meet and Code 2020” ietvaros īstenoja mācību programmu 8–14 gadus vecām meitenēm bez programmēšanas priekšzināšanām “Meitenes un programmēšana”. Programmas mērķis bija iepazīstināt meitenes ar programmēšanas iespējām, veicināt sevis izpratni, palīdzēt izvēlēties profesiju nākotnē, kas varētu būt saistīta ar IT.

Programmas “Meitenes un programmēšana” publicitātes materiāls

Lai spēcinātu Tēva dienas svinēšanas tradīcijas un veicinātu tēvu un bērnu kopīgu laika pavadīšanu, Latgales Centrālajā bibliotēkā tika rīkots Tēva dienas orientēšanās rallijs “Tētis bibliotēkas džungļos”.

6 TĪRS ŪDENS UN
SANITĀRIJA

Lai parādītu, cik svarīgs ir tīrs ūdens un sanitārija, Latvijas bibliotēkas organizē lekcijas un sarunas ar speciālistiem, kā arī nodrošina informāciju par taupīgu ūdens izmantošanu, tā ietekmi uz veselību utt.

Piemēram, Ventspils bibliotēkā 2019. gadā Zinātnieku nakts pasākumi bija veltīti ūdenim – ikviens varēja noklausīties Vinetas Ikaunieces-Ozoliņas stāstījumu “Ūdens – zāles visām kaitēm”, darboties SIA “Aspired” radoši tehniskajās darbnīcās “Ūdens ceļošana, attīrīšana, blīvums, karstais ledus”, kā arī piedalīties citās aktivitātēs un dažādos konkursos.

7 PIEEJAMA UN
ATJAUNOJAMA
ENERĢIJA

Aizvien biežāk Latvijas bibliotēkās tiek analizēts elektroenerģijas patēriņš, lai samazinātu tā lietošanas līmeni, tiek ieviesti dažādi risinājumi, piemēram, apgaismojuma sistēmas ar kustību sensoriem, lasīšanas vietu individuāla gaismas kontrole u. c. Līdz ar to pamazām mainās arī bibliotekāru un lasītāju izpratne un ikdienas paradumi.

Visrūpīgāk par elektroenerģijas patēriņu un atjaunojamu enerģiju tiek domāts bibliotēku ēku renovācijas vai jaunu ēku celtniecības procesā. Latvija var lepoties ar [Ogres Centrālās bibliotēkas jauno ēku](#), kuras projekts atzīts par 2020. gada ilgtspējīgāko projektu nacionālajā konkursā “Ilgtspējība arhitektūrā, būvniecībā, dizainā 2020”. Bibliotēkas ēka, kas tika atklāta 2021. gada 2. jūnijā, ir tā dēvētā pasīvā ēka jeb ēka ar nulles enerģijas patēriņu. Ēkā ierīkots apgaismojums ar viedo vadību, izmantojot līdz pat 80 % dabiskā apgaismojuma. Izmantojot pieejamos resursus un apliecinot energoefektivitāti, tiek darbināta rekuperācijas ventilācijas sistēma, kas izvada gaisu, saglabājot tā siltumu. Ēkā izbūvēta unikāla apkures sistēma ar kanalizācijas notekūdeņu siltummaiņu, savukārt ātriņā izveidota zaļā augu siena, kuras apūdeņošanai tiek izmantots savāktais nokrišņu ūdens. Virs autostāvvietas, uz tērauda konstrukcijām, uzstādīti saules paneļi lokālās elektroenerģijas ražošanai.

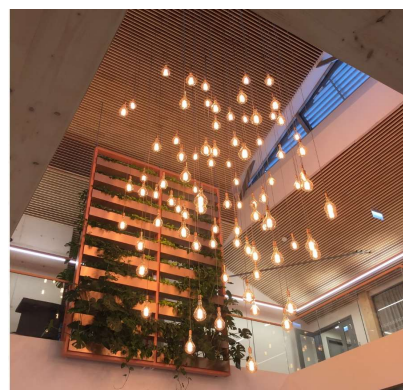

Foto no Ogres Centrālās bibliotēkas “Facebook” lapas

Pēdējo gadu laikā Latvijas bibliotēku aktivitāte sava reģiona ekonomiskās izaugsmes veicināšanā ir ievērojami pieaugusi. Bibliotēkas komplektē ar uzņēmējdarbību saistītu literatūru, veido izstādes, organizē izglītojošas aktivitātes, sadarbojas ar uzņēmējiem un pašnodarbinātajiem, raksta projektus, kuru mērķis ir veicināt ekonomisko izaugsmi utt.

Kuldīgas Galvenā bibliotēka, Gulbenes novada bibliotēka, Bauskas Centrālā bibliotēka un citas Latvijas bibliotēkas organizē mācības uzņēmējiem (akcentu liekot uz mikrouzņēmējiem un pašnodarbinātajiem, kā arī jauniešiem) saistībā ar biznesa ideju ģenerēšanu, efektīvu laika plānošanu, radošo uzņēmējdarbību un produktivitātes veicināšanu digitālajā vidē.

2020. gadā Jelgavas pilsētas bibliotēka kopā ar partneriem no piecām citām valstīm uzsāka dalību projektā “Lauku un reģionālās bibliotēkas kā vietējie ģimenes uzņēmējdarbības centri”. Projekta galvenā ideja ir uzrunāt cilvēkus lauku reģionos caur vietējām un reģionālajām bibliotēkām. Īpašs akcents aktivitātēs ir ģimenes uzņēmumu izveides un vietējās uzņēmējdarbības veicināšanai. Projekta mērķi: novatoriskas prakses izstrāde un īstenošana, mācot uzņēmējdarbību cilvēkiem, kas dzīvo laukos, veicinot biznesa iniciatīvu, veidojot bibliotēkas par lauku uzņēmējdarbības attīstības centriem.

Balvu Centrālā bibliotēka 2019.–2020. gadā kopā ar partnerbibliotēku no Krievijas un citiem partneriem īstenoja projektu “Ne tikai grāmatas – bibliotēkas uzņēmējdarbības atbalstam!”, lai veicinātu bibliotēku kļūšanu par uzņēmējdarbības veicinātājiem reģionos. Projekta aktivitātes veicinājušas bibliotēku iesaisti vietējo iedzīvotāju uzņēmējdarbības prasmju un uzņēmējspējas attīstīšanā, kā arī veicinājušas bibliotēku sadarbību ar pašvaldībām, uzņēmējiem un NVO – notikušas lekcijas, semināri, pieredzes apmaiņas vizītes, izstādes, bibliotēku telpu, aprīkojuma un pakalpojumu uzlabošana, t. sk. krājuma papildināšana ar uzņēmējdarbības literatūru, sagatavota tiešsaistes rokasgrāmata.

Projekta “Ne tikai grāmatas” vasaras skola 2019. gada augustā Salacgrīvā, Latvijā

Foto no Balvu Centrālās bibliotēkas tīmekļvietnes

2020. gadā “Digitālās nedēļas” laikā Kuldīgas Galvenā bibliotēka organizēja semināru un apmācības uzņēmējiem, pašnodarbinātām personām un mikrouzņēmuma nodokļa maksātājiem “Uzņēmēju digitālā diena”, kuras laikā apmeklētāji tika iepazīstināti ar Valsts darba inspekcijas, Patentu valdes, Uzņēmumu reģistra tiešsaistes pakalpojumiem un notika “SIA Datorzinību centrs” praktiska nodarbība par ikdienas produktivitātes veicināšanu digitālajā vidē.

9 RAŽOŠANA,
INOVĀCIJAS UN
INFRASTRUKTŪRA

Viens no devītā IAM apakšmērķiem ir saistīts ar zinātniskās pētniecības uzlabošanu, veicinot inovāciju un pētniecības attīstību. Latvijas bibliotēkas ne tikai piedāvā ātru internetu, bet ar dažādu projektu un iniciatīvu palīdzību ievieš un piedāvā iedzīvotājiem jaunas tehnoloģijas.

Lielisks veids kā sekmēt ilgtspējīgu inovāciju un pētniecības attīstību ir padarīt pieejamus pētniecības rezultātus. Latvijas bibliotēkas, īpaši akadēmiskās bibliotēkas, strādā pie atvērtās zinātnes un atvērtās piekļuves principu ieviešanas un iniciatīvu realizēšanas. Piemēram, Latvijas Universitātes Bibliotēka katru gadu aicina iesaistīties starptautiskās Atvērtās piekļuves (*Open Access*) nedēļas notikumos.

Latvijas Universitātes, Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Rīgas Tehniskās universitātes kopprojektā “Atvērtā zinātne – pētnieku ieguvums 21. gadsimtā” (*Open Science – the 21st century’s benefits for researchers*) izveidots e-kurss “Atvērtā zinātne”. Tas izstrādāts ar mērķi veidot izpratni par atvērtu zinātni (*Open Science*), kā arī veicināt tās atpazīstamību Latvijas zinātnes sabiedrībā.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Kompetenču attīstības centrs piedāvā izglītības programmu “Atvērtā zinātne un zinātnes komunikācija”, kuras mērķis ir veicināt izpratni par atvērtās zinātnes un zinātnes komunikācijas jēdzieniem un procesiem, kā arī Latvijas zinātnieku darbības rezultātu saglabāšanu, pieejamību un izplatīšanu pasaules zinātniskās informācijas telpā.

Latvijas Nacionālā bibliotēka veido un uztur akadēmisko repozitoriju pētniekiem un institūcijām “Academia”, kura mērķis ir vienkopus uzglabāt un padarīt pieejamus Latvijā izstrādātos akadēmiskos darbus. Repozitorija saturu veido Latvijas augstskolu un zinātnisko institūciju radītie darbi: promocijas darbi, maģistra darbi, monogrāfijas, zinātnisko rakstu krājumi, konferenču tēzes un cita

veida zinātniskie darbi. Lai veicinātu zinātnes attīstību un brīvu zināšanu apriti, lielākā daļa repozitorijā publicēto darbu pieejami pilntekstā.

10 MAZINĀTA
NEVIENLĪDZĪBA

Liela uzmanība Latvijas bibliotēkās tiek pievērsta darbam ar vājredzīgiem cilvēkiem un cilvēkiem ar lasīšanas grūtībām – notiek gan kanisterapijas nodarbības, gan grāmatu un laikrakstu priekšā lasīšana, gan bibliotēku tīmekļvietņu uzlabošana, lai tajās ievietotā informācija būtu pieejama ikvienam. Latvijā bibliotēku pakalpojumus cilvēkiem ar redzes traucējumiem galvenokārt nodrošina Latvijas Neredzīgo bibliotēka ar filiālēm Latvijas reģionos, arī Latvijas Nacionālajai bibliotēkai un lielākajām reģionu bibliotēkām ir speciāli aprīkotas lasītavas šiem cilvēkiem.

Latvijas Neredzīgo bibliotēka pēdējos gados veikusi ievērojamu darbu, pilnveidojot pielāgotās literatūras apriti visā Latvijas teritorijā – ne tikai redzes invalīdiem, bet arī iedzīvotājiem ar drukātā teksta uztveres grūtībām: noslēgtas vienošanās ar pašvaldību publiskajām bibliotēkām par sadarbību SBA ietvaros; uzsākts jauns pakalpojums – audiogrāmatu lejupielāde attālināti; nodrošināta publikāciju no preses izdevumiem un informācijas no e-resursiem lasīšana pa tālruni; veidots raidījumu cikls bibliotēkas “YouTube” kontā, ievietoti stāsti no bibliotēkas audiogrāmatu piedāvājuma; iegādāta tehnika un uzsākta grāmatu reproducēšana palielinātā drukā, kā arī tehnika un programma, lai nodrošinātu mācību grāmatu pārveidi pielāgotā formātā, dodot iespēju atvieglot mācību procesu bērniem ar lasīšanas grūtībām. Iestāšanās Intelektuālā īpašuma organizācijas (*World Intellectual Property Organization, WIPO*) Pieejamu grāmatu konsorcijs (*Accessible Books Consortium*) dod iespēju Latvijas Neredzīgo bibliotēkai starptautiski apmainīties ar pielāgoto informāciju dažādos e-formātos.

Iedzīvotāju interese par audiogrāmatām aug, un šo pakalpojumu arvien vairāk piedāvā arī pagastu bibliotēkas. Tomēr nereti audiogrāmatu pieejamību traucē piemērotas atskaņošanas tehnikas trūkums. Tādēļ Alūksnes reģionā pēc Alūksnes pilsētas bibliotēkas iniciatīvas sadarbībā ar nodibinājumu “Alūksnes un Apes fonds” tika veikta ziedojumu vākšana MP3 atskaņotāju iegādei. Par savāktajiem līdzekļiem 2021. gada februārī tika iegādāti pirmie trīs atskaņotāji par kopējo summu 102 EUR. Dobeles novada Centrālā bibliotēka, īstenojot Dobeles novada pašvaldības atbalstīto projektu “Jaunas iespējas cilvēkiem ar redzes traucējumiem un citām lasīšanas grūtībām”, iegādājās 15 magnetolas, kuras 2021. gada sākumā tika izsniegtas novada bibliotēkām, lai nodrošinātu iespēju piedāvāt audiogrāmatas tiem iedzīvotājiem, kam tas nepieciešams.

Dobeles novada bibliotēku magnetolas

Mazsalacas novada pašvaldība un Mazsalacas pilsētas bibliotēka, sadarbojoties ar Valmieras bibliotēkas kolēģiem, uzsākusi dalību starptautiskā *Erasmus+* projektā [“TECH.LIBRARY”](#), kura mērķis ir uzlabot publisko bibliotēku pakalpojumus lietotājiem ar redzes traucējumiem, izmantojot IKT rīkus. Galvenā mērķgrupa projektā ir bibliotēku personāls no sešām Eiropas valstīm – Itālijas, Rumānijas, Slovēnijas, Horvātijas, Bulgārijas un Latvijas, lai klātienē apmācībās iegūtu zināšanas par to, kā izmantot, piemērot un veicināt adaptīvo tehnoloģiju izmantošanu vietējā kontekstā, tādējādi veicinot tradicionālo bibliotēku pakalpojumu pieejamību arī cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Projekta galvenie rezultāti: 1) izveidota platforma, kurā starpvalstu līmenī bibliotekāri dalās ar labās prakses piemēriem un publicē mācību materiālus par IKT lietošanu darbā ar vājredzīgiem cilvēkiem; 2) mācību video septiņās valodās, kuros apkopotas kopīgās bibliotekāru mācību pasākumu sesijas; šie video īpaši adresēti publisko bibliotēku darbiniekiem, lai sniegtu viņiem pamatinformāciju par redzes traucējumiem un jaunākajiem sasniegumiem par IKT lietošanu bibliotēkās attiecībā uz cilvēkiem ar redzes traucējumiem; 3) praktiska rokasgrāmata septiņās valodās, lai uzzinātu un saprastu, kā citas valstis un bibliotēkas izmanto IKT, lai iesaistītu lietotājus ar redzes traucējumiem.

Kopš 2019. gada Rīgas Centrālcietumā darbojas Rīgas Centrālās bibliotēkas izveidotais ārējais apkalpošanas punkts ieslodzītajiem. Rīgas Centrālās bibliotēkas darbinieki nodrošina apkalpošanas punkta metodisko palīdzību, informācijas resursu pieejamību, t. sk. periodisko izdevumu abonēšanu, bet neveic lietotāju apkalpošanu.

Bibliotēkām ir milzīga loma 11. mērķa sekmēšanā. Bibliotēkas ir tās, kas rāda priekšzīmi, veidojot iekļaujošu, drošu un ilgtspējīgu vidi. Bibliotēkas ir tikšanās vietas, kur mācīties un runāt par ilgtspēju, tās nodrošina dokumentārā un cita veida kultūras mantojuma saglabāšanu nākamajām paaudzēm, piedāvā digitālos resursus un e-pakalpojumu, kā arī iespēju robežās uzlabo bibliotēku ēku ilgtspēju.

2020. gadā Stopiņu novada Ulbrokas bibliotēka (šobrīd – Ulbrokas bibliotēka) pārcēlās uz jaunām telpām jaunajā novada kultūras centrā “Ulbrokas Pērle”. Ēkas izbūvē ievēroti ilgtspējīgas būvniecības principi un priekšroka dota ilgtspējīgiem un energoefektīviem materiāliem, kā arī vietējiem ražojumiem. Jumta apjumšanai izmantotas slānekļa plāksnes, kas ir viens no visekoloģiskākajiem jumta segumiem, termoizolējošs, ilgmūžīgs un izturīgs pret dabas apstākļiem, piemēram, uguni un salu. Ēkas logu rāmji veidoti no koka, kas mūsdienās nav pārāk izplatīts risinājums; arī lielākā daļa grīdu, kāpņu un akustisko paneļu ir no koka. Turklāt šie koka izstrādājumi ir ražoti Latvijā, ievērojot ekoloģiskos principus. Lielākā daļa mēbeļu arī gatavotas no koka, un to veicis vietējais koka mēbeļu ražotājs.

Ulbrokas bibliotēkas foto

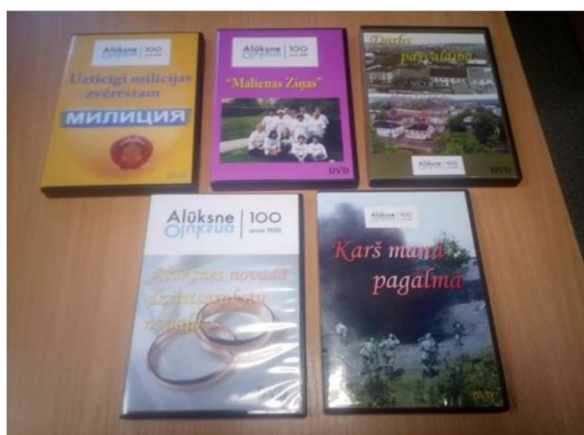
Zemītes pagasta bibliotēka 2018. gadā organizēja vietējo iedzīvotāju sapulci “Esi pilsoniski aktīvs – piedalies, iesaisties un dari Kandavas novadā!”. Sanāksme pulcēja vairāk nekā 40 pagasta ļaudis, kas aktīvi apsprieda pagasta attīstībai svarīgas aktualitātes un izvirzīja idejas dzīves vides uzlabošanā. Daudzas sapulces laikā apspriestās idejas tika īstenotas – gan pašu spēkiem, gan rakstot projektus un uzrunājot pašvaldību.

Ar mērķi saliedēt savu kopienu, Ipiķu pagasta bibliotēka 2020. gadā uzsāka jaunu tradīciju – ugunsкура iedegšanu pie Latvijas–Igaunijas robežas Ziemas Saulgriežos (trīs gadus tas notika tikai Vasaras Saulgriežos). Pēdējie Vasaras Saulgrieži bija ļoti emocionāli. Tas saistīts ar 2020. gada ārkārtējo situāciju, kad pulcēšanās ierobežojumi liedza organizēt pasākumus. Apmeklētāji, īpaši Igaunijas iedzīvotāji, ļoti gaidīja šo kopā būšanu un ieradās ļoti kuplā skaitā.

Ieriķu bibliotēkā 2020. gadā notika vairākas Ieriķu kopienas satikšanās. Tajās pulcējas ierīķieši, kuriem rūp ciema attīstība, kā arī vietējo iedzīvotāju iepazīšana. Kopienas tikšanās reizēs bibliotēku apmeklēja arī viesi – speciālisti –, kuri ar ierīķiešiem dalījās pieredzē un iedvesmoja rīkoties ciema izaugsmes labā. Diemžēl Covid-19 izplatības mazināšanas ietekmē kopienas darbība ir apstājusies. Situācijai uzlabojoties, ierīķieši plāno turpināt tikties kopienas lokā, lai risinātu izvirzītos jautājumus, piemēram, kā pilnveidot un attīstīt ciema identitāti.

Ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē pieaug sabiedrības interese par dzimtas saknēm, savu novadu, novada kultūrvēsturi. Bibliotēkās arvien vairāk palielinās pieprasījums pēc novadpētniecības resursiem, aug to izmantojamības rādītāji. Tāpēc novadpētniecības darbs ir viens no spēcīgākajiem Latvijas publisko bibliotēku darba virzieniem. Latvijas bibliotēku novadpētniecības krājumi ietver unikālas liecības par novadiem, ievērojamiem novadniekiem, sociālās, ekonomiskās un kultūras dzīves sasniegumiem, paaudžu paaudzēs saglabātām tradīcijām un vērtībām. Bibliotēkas kļuvušas par savu novadu kolektīvās atmiņas, unikalitātes un savdabības koda glabātājām.

Alūksnes novada pašvaldības kultūras un kultūrizglītības iestāžu projektu konkursā atbalstu un finansējumu ieguva Alūksnes pilsētas bibliotēkas projekts “Alūksnieši stāsta”. Atmiņu stāstu kolekciju sāks veidot par tematiem un notikumiem, kam 2020. vai 2021. gadā ir jubileja vai piemiņas datums, piemēram, “Darbs pašvaldībā valsts neatkarības atjaunošanas laikā”, “100 gadi kopš Alūksnei piešķirtas pilsētas tiesības”, “Drošības struktūru darbs Alūksnē”, “Otrajā pasaules kara laikā piedzīvotais”, “Alūksnes Dzimtsarakstu nodaļas darbs”, “Žurnālistu darba gaitas, to aizkulises”. Alūksnes pilsētas darbinieki ar plašsaziņas mediju starpniecību un individuālās sarunās aicināja ikvienu – bijušo vai esošo – alūksnieti dalīties atmiņās, izstāstīt savu vai sava ģimenes locekļa stāstu. Rezultātā tapa videostāstu kolekcija, kurā atmiņās dalās vairāk kā 30 alūksnieši. Video filmēja novadnieks, entuziasts Vilnis Blūms. Projekts veicināja arī novadpētniecības materiālu digitalizāciju, jo atmiņu sniedzēju stāsti tika vizualizēti ar fotogrāfijām un dokumentiem (kuri bija jādigitalizē). Tādējādi kopā digitalizēti vairāk nekā 300 materiāli.

Izveidoti 5 DVD ar alūksniešu atmiņu stāstiem

Ikšķiles novada Centrālā bibliotēka Ikšķiles 835. jubilejai veltīja virtuālo izstādi [“Ikšķilei 835. Šķirstot grāmatu”](#), kurā interesenti varēja iepazīties ar grāmatām, kas satur būtisku informāciju par novadu un tā vērtībām. Uzsākta arī lasītāju un citu interesentu iepazīstināšana ar novadniekiem, publicējot ciklu [“Esam lepmi!”](#). Tajā katram konkrētajam novadniekam ir veltīts ieraksts, kurā iekļauta īsa biogrāfija, saistība ar Ikšķili un norādēm uz elektroniskajiem resursiem.

Lai aktivizētu pagastu bibliotēku darbu ar novadpētniecības materiāliem Kuldīgas Galvenā bibliotēka 2020. gadā organizēja konkursu “Virtuālā izstāde 2020”. Konkursa norises laikā Kuldīgas reģiona bibliotēkas izveidoja 152 bibliogrāfiskos aprakstus materiāliem no novadpētniecības mapēm, kam pievienoti pilnteksti anotācijās. Novadpētniecības datubāze papildināta ar 477 fotogrāfiju un attēlizdevumu bibliogrāfiskajiem aprakstiem ar anotācijās pievienotiem digitalizētiem attēliem. Kuldīgas Galvenās bibliotēkas tīmekļvietnē izveidota [sadaļa “Virtuālās izstādes”](#), kur vienkopus skatāmas Kuldīgas reģiona pagastu bibliotēku 2020. gadā izveidotās virtuālās izstādes.

Viesatu iedzīvotāji pēc bibliotēkas iniciatīvas katru gadu tiek aicināti piedalīties izstādes veidošanā ciklā “Fotogrāfija stiprina ģimeni un aktivizē sabiedrību”. Šajā ciklā notikušas fotoizstādes par Viesatu senajām amatu prasmēm un dzīvesveidu, liktenslietām, skolas izlaidumiem, svētkiem, apģērbu u. c. 2020. gada tēma bija “Viesatu pagasta mājas 2020. gadā”. Iedzīvotāji tika aicināti ar telefonu vai fotoaparātu nofotografēt savu māju, tās apkārtni un citas ēkas teritorijā un nofotografēto materiālu nogādāt bibliotēkā, kā arī pievienot aprakstu par mājas celšanas gadu, kā radies mājas nosaukums, kādi cilvēki dzīvojuši mājā.

Viesatu bibliotēkas izstāde “Fotogrāfija stiprina ģimeni un aktivizē sabiedrību”

Latvijas bibliotēku iniciatīvas, kas veicina videi draudzīgu bezatkritumu dzīvesveidu, var iedalīt divās grupās. Pirmkārt, tie ir izglītojoši un praktiskas ievirzes pasākumi un aktivitātes kopienas iedzīvotāju izpratnes paaugstināšanai un ilgtspējīga dzīvesveida veidošanai, mainot ikdienas paradumus. Piemēram, pasākumi “Grāmatas otrā dzīve”, “Avīzes otrā dzīve”, kuros no vecajiem iespiedizdevumiem tiek veidoti dekori; dažādas radošās nodarbības bērniem, izmantojot otrreizējos materiālus; lekcijas par bezatkritumu dzīvesveidu, atkritumu šķirošanu utt. Madonas novada bibliotēka izveidojusi spēli par atkritumu šķirošanu.

Bauskas Centrālā bibliotēka pēdējos gados realizējusi vairākas aktivitātes, kuru izmanības centrā ir atbildīgs patēriņš un videi draudzīgu risinājumu meklēšana:

- ideju konkurss “Radi videi draudzīgu iepakojumu pats!” – tika radītas brīnišķīgas idejas un izpildījums eko iepakojumam;
- tējas maisiņu šūšana – bibliotēkas lietotājiem un bibliotekāriem tika organizēta radošā darbnīca, kurā tika šūti dabai draudzīgi un vairākkārt izmantojami tējas maisiņi;
- auduma maisiņu šūšana – bibliotēkas darbinieki šuva maisiņus bibliotēkas lietotājiem, lai tie varētu grāmatas pārnēsāt dabai draudzīgā un vairākkārt lietojamā maisiņā.

Konkurss “Radi videi draudzīgu iepakojumu pats!”

Tējas maisiņu šūšana

Ventspils bibliotēkā un citās Latvijas bibliotēkās izvietotas bateriju savākšanas kastes, bibliotēkas iesaistās makulatūras vākšanas akcijās u. c.

Otrs virziens, kam bibliotēkas pievērš uzmanību, ir paradumu maiņa bibliotēkas darbības un pasākumu nodrošinājumā: plastmasas trauku aizstāšana ar papīra vai keramikas izstrādājumiem, pārdomāta ēdināšanas uzņēmumu izvēle, atbalstot uzņēmējus, kas piedāvā videi draudzīgus risinājumus, rūpīgāka biroja preču un tehnikas izvēle u. c.

Ja mēs skatāmies uz bibliotēku darbības principiem, tad tajās kopš seniem laikiem notiek dalīšanās (gan ar zināšanām, gan priekšmetiem), bibliotēkas piedāvā straumēšanas pakalpojumus, ekonomiski izdevīgu piekļuvi kultūras vērtībām, informācijas avotiem utt. Tāpēc Gētes institūta Rīgā bibliotēkā papildus grāmatām un filmām iespējams patapināt arī dažādas ierīces, instrumentus un rotaļlietas: lietas, kuras šādā veidā ir nepieciešamas, tomēr nebūtu obligāti jāpērk.

[Lietu bibliotēka](#) piedāvā izmaksu ziņā ekonomisku, videi draudzīgu un ilgtspējīgu alternatīvu šo lietu izmantošanai – tā ir inovatīva un praktiska ievirze ilgtspējīgai domāšanai un dzīvošanai. Lietu bibliotēka Gētes institūtā Rīgā ir tapusi kā daļa no tāda paša nosaukuma projekta, kas jau īstenots Gētes institūtos Bratislavā un Prāgā.

Foto no Gētes institūta Rīgā tīmekļvietnes

13 RĪCĪBA
KLIMATA JOMĀ

Lai gan pirmā doma varētu būt – ko gan bibliotēkas var darīt klimata jautājumos, bibliotēkas lieliski var iesaistīties cīņā pret klimata pārmaiņām un to ietekmi. Bibliotēkas ne tikai komplektē krājumu saistībā ar klimata jautājumiem, bet arī veido izstādes un organizē izglītojošus pasākumus (diskusijas, lekcijas, sarunas utt.) par klimata pārmaiņām. Pat tādas lietas kā velosipēdu stāvvietas pie bibliotēkas un informācija par to, kā nokļūt bibliotēkā ar sabiedrisko transportu, liecina par bibliotēkas rūpēm par klimata jautājumiem.

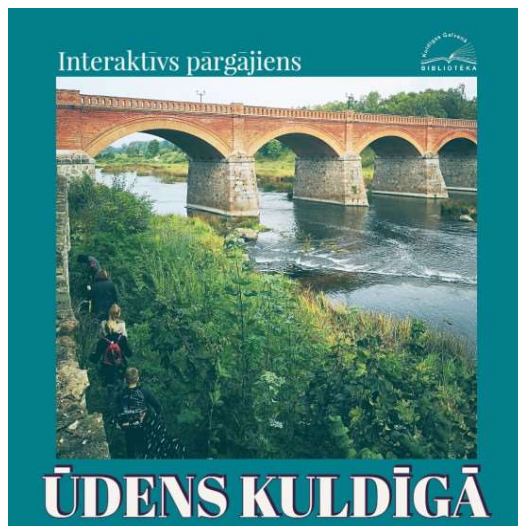
Valmieras bibliotēka kopā ar partneriem no piecām citām valstīm realizēja programmas “Nordplus” atbalstīto starptautisko projektu “Mana zaļā identitāte” (*My Green Identity*) (2018–2020), kas uzsvēr bibliotēku lomu dažādu aktivitāšu iniciēšanā un atbalstīšanā, lai mainītu sabiedrības domāšanu un veicinātu dabai draudzīgus dzīves paradumus. Tematiskā tīkla projekta “Mana zaļā identitāte” galvenais mērķis ir cīnīties pret klimata pārmaiņām un atbalstīt ilgtspējīgu attīstību. Mērķis tiks sasniegts, attīstot daudzprofesionālu starpvalstu tīklu ar cieši iesaistītām partnerorganizācijām un dalībniekiem. Šis tīkls nodrošina, ka tā partneri veido, izstrādā un īsteno sadarbības pārrobežu pasākumus, kas veicina aktīvu cilvēku pilsoniskumu, daloties ar informāciju un dodot iespēju cīnīties pret klimata pārmaiņām. Papildus tematiska starptautiska tīkla izveidei, projekta mērķis bija palielināt partnerorganizāciju personāla kompetenci un zināšanas par starptautisko sadarbību, klimata pārmaiņām un ilgtspējīgas attīstības mērķiem, kā arī paplašināt un uzsvērt bibliotēku kā aktīvu iniciatoru lomu ilgtspējīgas attīstības jomā un padarīt šo lomu redzamu lēmumu pieņēmējiem un bibliotēku lietotājiem.

14 DZĪVĪBA
ŪDENĪ

Lai gan Latvija atrodas Baltijas jūras krastā, Latvijas bibliotēkas nav pārāk aktīvas 14. mērķa aktualizēšanā. Visbiežāk šim tematam pievēršas bibliotēkas ostu pilsētās (Ventspils, Liepāja, Rīga), augstskolās, kurās tiek realizētas konkrētas studiju programmas, skolās, piemēram, iesaistoties akcijā “Pasaules lielākā mācību stunda”. Vairākas Latvijas bibliotēkas regulāri iesaistās Pasaules ūdens dienas atzīmēšanā, organizējot tematiskas izstādes un pasākumus. Piemēram, Smiltenes novada bibliotēka, sagaidot 2021. gada Pasaules ūdens dienu, aicināja pirmsskolas iestāžu pedagogus pieteikties virtuālajai nodarbībai par tēmu “Ūdens”.

Kuldīgas Galvenā bibliotēka piedāvā vides izziņas programmu – interaktīvu pārgājienu “Ūdens Kuldīgā”. Programmu iespējams “iziet” gan virtuāli, izmantojot viedierīci vai datoru, gan dodoties pārgājienā pa Kuldīgu. Pārgājiena maršrutā visi objekti ir saistīti ar ūdeni – tā laikā tiek apmeklētas Kuldīgas upes, dīķi, avoti, ūdenstorni, ūdenskritumi, strūklakas, ūdenssaimniecība.

Pārgājiena “Ūdens Kuldīgā” publicitātes materiāls

15 DZĪVĪBA UZ ZEMES

15. mērķi bibliotēkas var atbalstīt gan izvēloties mēbeles, kas izgatavotas no ilgtspējīgiem materiāliem, gan izvairoties no ķīmisko tīrīšanas līdzekļu izmantošanas, gan, protams, nodrošinot piekļuvi informācijai par tādām tēmām kā mežsaimniecība, sauszemes ekosistēma un bioloģiskā daudzveidība.

Izglītojošas aktivitātes ir tās, kas palīdz runāt par šīm tēmām ar vietējo kopienu. Tā, piemēram, Dobeles novada Aizstrautnieku bibliotēka organizēja stāstu pēcpusdienu “Dārzkopju pieredzes stāsti”, kuras laikā notika dārzeņu un puķu sēklu apmaiņas akcija “Tu man – Es Tev”, kas bija arī lieliska iespēja veicināt interesi par ilgtspējas aspektiem caur darbošanos savos piemājas dārzos.

Ambeļu bibliotēka kopienas izglītošanu veic uz praktiskas darbošanās pamata. Bibliotēkā izveidota agronomiska izstāde “Puķudobe uz palodzes no A līdz Z”, kas darbojas reāllaika režīmā, dodot iespēju skatīt visu darbību ķēdi – no augu stādīšanas līdz ievākšanai un izmantošanai.

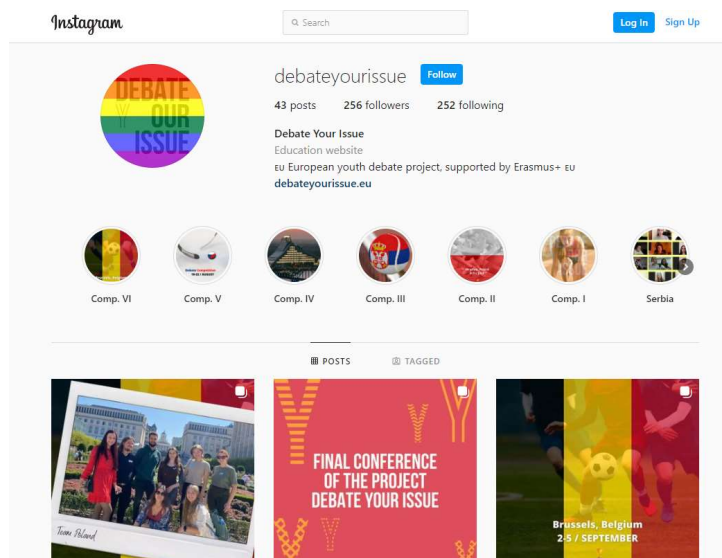

Ambeļu bibliotēkas “Puķudobe uz palodzes no A līdz Z”

Bibliotēkas ir nozīmīgi sadarbības partneri publisko pakalpojumu pieejamības nodrošināšanā. Iedzīvinot “Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam” pausto apņemšanos veidot Latvijā viedās pašvaldības, arvien aktuālāka kļūst nepieciešamība nodrošināt plašu valsts un pašvaldības pakalpojumu pieejamību reģionos. Tāpēc 2015. gadā Latvijā tika uzsāka Valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru (VPVKAC) tīkla izveide novados. VPVKAC tīkla paplašināšanā nozīmīgu lomu ieņem bibliotēkas, jo bibliotēkās ir pieejama gan tehniskā infrastruktūra (datori, printeri u. c.), gan bibliotekāri, kuri var sniegt atbalstu pakalpojumu izmantošanā. 2021. gada novembrī VPVKAC darbojās 124 vietās, t. sk. 5 bibliotēkās.

Ikkatrā demokrātiskā sabiedrībā ir vajadzīgi pilsoņi, kuri spēj kritiski domāt, uzdot jautājumus un nebaidās izteikt savu viedokli, bet vienlaikus ir tolerantanti un prot uzklaut arī citu cilvēku viedokļus. No 2020. gada februāra līdz 2021. gada augustam Latvijas Nacionālā bibliotēka piedalījās starptautiskā projektā “Debatē par būtisko” (*Debate Your Issue, DYI*), kura mērķis bija stiprināt Eiropas jauniešu (vecumā no 18 līdz 25 gadiem) izpratni par politiku, demokrātiju un iecietību un to draudiem: dezinformāciju, neiecietību, polarizāciju, naida kurināšanu. Debatēšana spēj jauniešiem iemācīt pamatoti un pārliecinoši aizstāvēt savu viedokli un uzskatus. Turklāt, kritiski risinot dažādus sociāli politiskus jautājumus, tiek veicināta politiskā izglītībā attiecīgajā reģionā.

Projekta DYI “Instagram” konta ekrānuuzņēmums

Latvijas bibliotēkas aktīvi sadarbojas ar dažādām organizācijām un institūcijām, kopīgiem spēkiem sekmējot progresu IAM sasniegšanā. Sadarbība notiek gan projektu un programmu ietvaros, gan ikdienā, veidojot pastāvīgas partnerības bibliotēku pakalpojumu attīstīšanā un popularizēšanā.

Bibliotēku sadarbības partneru loks aptver gan tradicionālo ķēdi “muzeji – arhīvi – izdevniecības – bibliotēkas – grāmattirgotāji”, gan sadarbību izglītības sistēmas ietvaros, gan sadarbību ar privāto un nevalstisko organizāciju sektoru. Ļoti svarīga ir sadarbība ar valdībām un pašvaldībām. Šis faktors ir ļoti nozīmīgs pilsoniskas un iekļaujošas sabiedrības veidošanā, kas ikvienam individam nodrošina iespēju piedalīties demokrātijas procesā.

Ļoti bieži bibliotēkas sadarbojas ar citām atmiņas institūcijām saistībā ar dažādu digitālo resursu, t. sk. digitālo kolekciju, izstrādi. Lielisks piemērs tam ir kolekcija “[Zudusī Latvija](#)”.

Valmieras bibliotēka sadarbojas ar Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūtu autobiogrāfiju krājuma izveidē Latviešu folkloras krātuves digitālajā arhīvā “[Garamantas.lv](#)”. Tāpat Valmieras bibliotēka 2020. gadā aizsāka sadarbību ar Valmieras muzeju Novadpētniecības platformas satura veidošanā, izveidojot šķirkli “Valmieras muzejs raksta”, kurā skatāmi muzeja pētnieku izveidotie materiāli par Valmieras vēsturi.

2020. gadā Latvijas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar Latvijas bibliotēkām, muzejiem un arhīviem uzsāka veidot jaunu digitālo kolekciju “Industriālais mantojums” par nozīmīgākajiem rūpniecības uzņēmumiem visā Latvijas teritorijā. Projektā iekļauti uzņēmumi, kuru produkcija bija zināma Latvijā, Padomju Savienībā vai visā pasaulē. Uzņēmumu vēsturiskais aptvērums ir no 19. gadsimta sākuma līdz 1991. gadam. Projektā katram uzņēmumam tiek veidots apraksts par uzņēmuma vēsturi, ēkām, kurās tas atradies un nozīmīgiem cilvēkiem šajā uzņēmumā. Apraksts tiek papildināts ar digitalizētiem objektiem no bibliotēku, muzeju, arhīvu krājumiem. Uzņēmumi no visas Latvijas teritorijas tiks atspoguļoti interaktīvā kartē. Pirmais aicinājums bibliotēkām veidot uzņēmumu vēstures aprakstus tika izsūtīts 2020. gada martā. Tika uzrunātas 40 reģionālās bibliotēkas, no kurām liela daļa piekrita veidot uzņēmumu vēstures aprakstus, apkopojot datus par uzņēmumu darbību, darbiniekiem un ēkām. Projekta gaitā izveidojusies lieliska sadarbība ar Rīgas Centrālo bibliotēku, kuras darbinieki izveidojuši 39 dažādu uzņēmumu aprakstus. No reģionu bibliotēkām saņemti 38 reģionālo uzņēmumu apraksti. Pārējos aprakstus veidoja reģionu muzeji un Latvijas Nacionālās bibliotēkas speciālisti. Bibliotekāri pētīja savus krājumus, novadpētniecības materiālus, sazinājās ar bijušajiem uzņēmumu darbiniekiem un reģionu muzejiem, lai izveidotu kvalitatīvus uzņēmumu aprakstus, kā arī iesūtīja 832 digitālos objektus no savām novadpētniecības datubāzēm. Patentu valdes bibliotēka nodrošinājusi piekļuvi 38 patentiem. Kopumā bibliotēkas izveidojušas vairāk nekā 300 lappušu (600 000 zīmju) lielu informācijas masīvu par dažādu uzņēmumu vēsturi.

Topošās digitālās kolekcijas “Industriālais mantojums” dizaina skice

Lai sekmētu nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu un stāstniecības lomu, UNESCO Latvijas Nacionālā komisija 2009. gadā izveidoja bibliotēku tīklu

“[Stāstu bibliotēkas](#)”, kura mērķis bija veicināt stāstīšanas tradīciju kā nemateriālā kultūras mantojuma nozīmīgas daļas pārmantošanu Latvijā. Šobrīd tīkls darbojas ar mērķi veicināt neformālo izglītību mantojuma jomā caur stāstniecību kā nozīmīgas nemateriālā kultūras mantojuma daļas aktualizēšanu Latvijā. Tīkls ir īpaša Latvijas bibliotēku sadarbības un pieredzes apmaiņas platforma, kuras ietvaros tiek īstenotas plaša tematiskā loka kultūras mantojumam un stāstniecības tradīcijai veltītas aktivitātes. Bibliotēkas tīkla ietvaros regulāri rīko stāstu stāstīšanas pasākumus, kā arī aktīvi iesaistās UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas organizētās aktivitātēs, veicinot vietējo kopienu savstarpējo komunikāciju, interesi par stāstīšanas tradīciju, vietējo mantojumu, tā apzināšanu, UNESCO idejām un vērtībām.

Arī Latvijas bibliotēku sistēmu kopumā raksturo nepārtraukta sadarbība un partnerība, kas notiek gan vertikāli, gan horizontāli. Bibliotēku sistēmas vertikālo līniju iezīmē Latvijas bibliotēku sistēmas piramīda, kur nacionālo līmeni pārstāv Latvijas Nacionālā bibliotēka kā bibliotēku sistēmas attīstības centrs un citas valsts nozīmes bibliotēkas, reģionālo līmeni pārstāv reģionu galvenās bibliotēkas kā bibliotēku sistēmas attīstības centri reģionos un vietējo līmeni pārstāv vietējas nozīmes bibliotēkas – pilsētu un novadu teritorijās un nozaru institūcijās. Gan vertikālo, gan horizontālo sadarbību ir sekmējuši Covid-19 pandēmijas ierobežojumi un to rosinātā aktīvā digitālo risinājumu izmantošana, kas ļauj sadarboties un tīkloties attālināti. Latvijas bibliotēkas sadarbojas arī ar citu valstu bibliotēkām un organizācijām, tādējādi veicinot pieredzes apmaiņu un profesionālo tīklošanos, kā arī progresu kādā no ilgtspējīgas attīstības mērķu virzieniem.

No iespējas uz pienākumu

Bibliotēkas kā fiziskas un virtuālas vietas, kur nākam bagātināt sevi, lai caur iegūtajām zināšanām palīdzētu uzlabot savu un kopienas dzīvi, ir kopienu ilgtspējīgas attīstības centri – aicinot izzināt vietējo un pasaules izaicinājumu kopsakarības; rosinot zināšanu un kultūras mantojuma nodošanu nākamajām paaudzēm; diskutējot par klimata pārmaiņām un bioloģiskās daudzveidības izzušanas risku; veicinot iekļaujošas un taisnīgas sabiedrības attīstību; iekļaujoties kultūras un mūžizglītības procesos; sekmējot pilsonisko līdzdalību un ilgtspējīgu kopienas attīstību.

Izpētot Latvijas bibliotēku pieredzi darbā ar IAM, redzams, ka visvairāk Latvijas bibliotēku aktivitāšu veltītas 3. IAM “Laba veselība un labklājība”, 4. IAM “Kvalitatīva izglītība”, 11. IAM “Ilgtspējīgas pilsētas un kopienas”, 12. IAM “Atbildīgs patēriņš un ražošana” un 16. IAM “Miers, taisnīgums, laba pārvaldība”. Arvien vairāk iezīmējas dažādas aktivitātes arī saistībā ar citiem IAM, piemēram, 2. IAM “Novērsts bads un ilgtspējīga lauksaimniecība”, 5. IAM “Dzimumu līdztiesība” un 8. IAM “Cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme”.

Kopumā secināms, ka Latvijas bibliotekāru izpratne par sabiedrības ilgtspējīgu attīstību un IAM sasaisti ar bibliotēkām pēdējos gados ir ievērojami augusi. Latvijas bibliotēkas ir pieņēmušas IAM un spēj saskaņot sava darba saistību ar tiem. Tomēr liela daļa pasākumu un aktivitāšu netiek plānota, sasaistot tos ar konkrētiem IAM, sasaiste ar ilgtspējīgu attīstību lielākoties notiek vēlāk, to analizējot. Tāpēc iesāktais darbs bibliotekāru izglītošanā un kapacitātes celšanā IAM jomā ir turpināms, izpratni un zināšanas par sabiedrības ilgtspēju pārvēršot plānotā un sistemātiskā praktiskā darbībā. Tāpat, turpinot IAM iepazīšanu un ieviešanu, svarīgi ir no vispārīgā līmeņa pāriet dziļākā izpratnes līmenī.

Skatot norises Eiropā un pasaulē, paredzams, ka IAM loma tikai pieaugs, un ilgtspējas aspekts kļūs arvien nozīmīgāks arī bibliotēku darbā. Tāpēc mērķis, uz kuru plānojam virzīties, ir ilgtspējīgas attīstības iekļaušana bibliotēku pamatdarbībā, uztverot IAM kā vienu no bibliotēkas darba virzieniem un pienākumiem.